Wat zijn betrouwbare en valide instrumenten om vast te stellen en zichtbaar te beoordelen of leerlingen de doelen van kunsteducatie hebben behaald?

Beantwoord door Maurice de Greef (kennismakelaar Kennisrotonde).

9 januari 2023

KR. 1492

Kort antwoord

Er is weinig onderzoek gedaan naar assessment in de kunstvakken, maar onderzoek laat wel zien dat een formatief assessment een mogelijke wijze is om een beoordeling te geven voor het leerproces en het eindproduct van een leerling bij een kunstvak en dus op summatieve wijze in te zetten. Een assessment in een kunstvak kan op verschillende wijzen plaatvinden. Het werken met rubrics is één van de manieren waarmee prestaties gemeten en beoordeeld kunnen worden. Hierbij is niet onderzocht of deze methode van beoordelen per definitie beter is dan andere methoden.

Antwoord

In het basisonderwijs kan men de beoordeling van de prestaties van de leerlingen uitdrukken in een cijfer. Voor de kunstvakken lijkt het echter minder eenvoudig te zijn om een cijfer te geven op basis van een afgewogen oordeel. Toch hebben leraren de wens om net als bij de andere vakken een eindoordeel in een cijfer uit te drukken. Vraag is op welke elementen of onderdelen van het kunstvak dat cijfer gebaseerd zou moeten zijn en welke normeringswijze of cesuur daar aan ten grondslag ligt. Welk onderdelen van het volgen van het kunstvak en het maken van een eindproduct voor het vak kunnen getoetst worden en wat is daar een goede redelijk objectieve grondslag voor?

Uitgangspunten en vormen van assessment

Er is weinig onderzoek gedaan naar assessment in de kunstvakken, maar onderzoek laat wel zien dat een formatief assessment een mogelijke wijze is om een beoordeling te geven voor het leerproces en het eindproduct van een leerling bij een kunstvak en dus op summatieve wijze in te zetten.

Aan het formatief assessment liggen een aantal principes ten grondslag, die voorwaardelijk zijn voor een goede uitvoering. Literatuuronderzoek van Sabol (2018) laat zien dat er 10 principes zijn bij het uitvoeren van assessments van kunsteducatie (in de kunstdiscipline beeldend):

1. Validiteit: Assessments moeten meten wat is onderwezen en gerelateerd zijn aan educatieve doelen en outcome.

2. Betrouwbaarheid: Assessments moeten herhaaldelijk met hetzelfde resultaat kunnen worden uitgevoerd in een bepaalde groep, maar ook onder andere groepen leerlingen.
3. Eerlijkheid: Assessments moeten eerlijk zijn en vooroordelen moeten worden voorkomen door onder andere het trainen van assessoren en het gelijkwaardig behandelen van leerlingen.
4. Duurzaam: Assessments moeten voortdurend uitgevoerd worden.
5. Kans om te leren: Leerlingen moeten de tijd hebben om te leren wat 'getoetst' wordt.
6. Uitgebreid: Assessments moeten leerlingen de kans geven om op verschillende manieren te laten zien wat ze geleerd hebben.
7. Begrijpelijk: Assessments moeten voor leerlingen makkelijk te begrijpen zijn en voor docenten makkelijk om te beheren.
8. Diagnostische capaciteit: Assessmentdata en -resultaten moeten gebruikt worden om leerlingen te informeren over hun prestaties en om curriculumontwikkeling, onderwijsprestaties en assessmentevaluatie te begeleiden.
9. Verscheidenheid: Assessmentmethoden en -tools moeten variëren.
10. Verantwoordingsplicht: Leerlingen hebben rechten (zoals het begrijpen van het assessment door middel van een goede uitleg en het hebben van toegang tot de resultaten) en verantwoordelijkheden (zoals het deelnemen aan het assessment onder ethische, eerlijke en oprechte omstandigheden) als ze deelnemen in assessments.

Experimenteel onderzoek onder meer dan 5600 leerlingen in het primair, voortgezet en hoger onderwijs laat zien, dat een formatief assessment op basis van van te voren vastgestelde criteria ervoor kan zorgen dat men betere prestaties levert op het gebied van de uitoefening van kunst waaronder dans, muziek, theater en beeldende kunst (Chen et al., 2017). Van belang hierbij is dat de docent duidelijk maakt wat de leerdoelen zijn en de assessmentcriteria voor het succesvol afronden van het vak (1), feedback geeft om leerlingen vooruit te helpen (2) en promoot dat de leerlingen zelf instructie kunnen geven aan peers en zichzelf (3). Het onderzoek laat zien dat de leerlingen meetbaar vooruitgaan tijdens de kunstvakken, als studenten weten wat er toe doet, feedback van hun docenten, zichzelf en peers ontvangen en mogelijkheden krijgen om hun producten bij te stellen (Chen et al., 2017). De succescriteria zijn beoordeeld op basis van checklists en rubrics (tabellen met beschrijvingen van niveaus van beheersing (bijvoorbeeld beginner, gevorderde, expert) of van de kwaliteit van een product of een taak (SLO, 2022).

Beoordeling tijdens assessment: rubrics

Volgens de literatuurstudie van Groenendijk et al. (2015) kan de beoordeling van kunsteducatie in het basis- of voortgezet onderwijs in de disciplines muziek, beeldend, dans en drama op verschillende wijzen plaatsvinden (opgesomd van meest naar minst voorkomend):

- via een uiting in het artistieke medium;
- via mondelinge/schriftelijke vragen;
- via houding of gedrag zonder een specifieke taak;
- via een portfolio;
- via een combinatietaak (een opdracht waarin verschillende onderdelen gecombineerd worden);
- via een logboek.

Als scoringsinstrumenten blijken vervolgens de volgende instrumenten gebruikt te worden (opgesomd van meest naar minst voorkomend) (Groenendijk et al., 2015, p. 13-14):

- criteria;
- rubrics;
- zelfrapportage;
- commentaar;
- jury;
- software;
- anker (voorbeelden van leerlingwerkstukken geplaatst in het continuüm van de beoordelingsschaal).

Een assessment in een kunstvak kan op verschillende wijzen plaatvinden. Rubrics is één van de mogelijke vormen van beoordeling tijdens het assessment die het mogelijk maakt om de prestaties om te zetten in meetbare eenheden.

Onderzoek onder circa 1000 leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs laat zien dat als men een portfolio assessment gebaseerd op rubrics gebruikt het expressieve resultaat van de leerling in kaart gebracht kan worden (Dorn et al., 2004). Hierbij is niet onderzocht of deze methode van beoordelen per definitie beter is dan andere methoden. Na training van de docenten waren ze in staat om op een betrouwbare en valide wijze de beoordelingen te doen. Bij het ontwerpen van de rubrics moet volgens Dorn et al. (2004) rekening worden gehouden met de volgende drie zaken om vorderingen succesvol in kaart te kunnen brengen:

- Er moet een sterke link zijn tussen de eisen van de uitoefening van de specifieke kunst en de gehanteerde criteria.
- Er moet zoveel als mogelijk observeerbare aspecten van de uitvoering of het object worden gescoord.
- Het moet in gangbare taal worden beschreven, zodat de resultaten van het assessment begrepen kunnen worden.

Een voorbeeld van een rubrics voor de kunstdisciplines dans, muziek, theater en beeldende kunst waarop een assessment gerealiseerd is, is ontwikkeld op landelijk niveau in de USA door de National Assessment Governing Board (2016). Zowel voor het basis- als voortgezet onderwijs heeft men per kunstdiscipline op basis van nationale standaarden en competenties een indeling gemaakt voor meetbare eenheden voor een basisniveau, vakkundig niveau en (ver)gevorderd niveau voor drie specifieke leeftijdscategorieën van leerlingen.

De basis van de rubrics vormen de beoordelingscriteria gelinkt aan competenties. De competenties die volgens Groenendijk et al. (2015) in kaart worden gebracht zijn: ‘uitvoeren’, ‘creëren’, ‘reageren’ en ‘reflecteren’. Hierbij wordt gelet op verschillende beoordelingscriteria die zijn weergegeven in tabel 1. In tabel 1 wordt duidelijk dat de meeste beoordelingscriteria met name het ‘uitvoeren’ (met name muziek, dans en drama) en ‘creëren’ (met name beeldend) beoordelen en veel minder het ‘reageren’ en ‘reflecteren’.

Tabel 1: beoordelingscriteria kunsteducatie (Groenendijk et al., 2015 p. 17-20)

Beoordelingscriterium per kunstdiscipline			
Muziek	**Beeldend**	**Dans**	**Theater**
Expressie/ interpretatie	Originaliteit/ creativiteit (proces en product)	Dans techniek/ bewegingsuitvoering/ actie	Tekstregels onthouden
Technische beheersing	Beeldaspecten (product)	Muzikaliteit/ ritme/ bewegingsdynamiek	Bewustzijn
Gehoor/ klankvoorstelling	Onderzoek/ experiment (proces)	Kracht/ intentie/ expressie	Decorstukken gebruiken
Ritmische beheersing	Techniek (product)	Persoonlijke attitude	Expressie
Muzikaal vocabulaire / grammatica	Concept/ idee (product)	Ruimtegebruik	Geloofwaardige karakters neerzetten
Attitude	Zelfreflectie (proces)	Samenwerking	Samenwerking
Creativiteit	Kunstbeschouwing	Vermogen tot improviseren/ creativiteit	Verbeelding
Samenspel	Nieuwsgierigheid/ openheid (proces)	Bewegingsgeheugen	Focus/ toewijding
Muzieknotatie	Inzet/ houding (proces)	Uithoudingsvermogen/ fysiek fitheid/ flexibiliteit	Vertrouwen/ Onafhankelijkheid & plezier
Zelfreflectie	Expressie	Overige zaken	Creativiteit
Overige zaken	Samenwerking (proces)		Strategieën & vaardigheden
	Overige zaken		Kennis & begrip
			Reflectie & evaluatie

Geraadpleegde bronnen

Chen, F., Lui, A.M., Andrade, H., Valle, C. & Mir, H. (2017). Criteria-referenced formative assessment in the arts. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 29,* 297-314.

Dorn, C.M., Madeja, S.S. & Sabol, F.R. (2004). *Assessing Expressive Learning: A Practical Guide for Teacher-Directed Authentic Assessment in K-12 Visual Arts Education.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers.

Groenendijk, T., Damen, M-L., Haanstra, F. & Van Boxtel, C. (2015). *Assessment in kunsteducatie.* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

National Assessment Governing Board. (2016). *NAEP Arts: Arts Education Framework Project. 2016 Arts Education Assessment Framework.* Washington DC: National Assessment Governing Board.

Sabol, F.R. (2018). Some Guiding Principles for Conducting Assessments in Visual Arts Education. *Assessment White Papers for Art Education, Section 3*, 1-5.

SLO. (2022). Rubrics. Retrieved: 19-12-2022.

Meer weten?

Wat zijn gevolgen en kenmerken van effectief onderwijs in muziek en beeldende vorming voor kinderen van 4-12 jaar?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Maurice de Greef (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Cultuurcoach
Onderwijssector:	PO
Trefwoorden:	Kunsteducatie, assessment, formatief, beoordelen, rubrics
Referentie:	Kennisrotonde. (2023). *Wat zijn betrouwbare en valide instrumenten om vast te stellen en zichtbaar te beoordelen of leerlingen de doelen van kunsteducatie hebben behaald?* (KR. 1492)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.